

# Psihološke odrednice braka

## Psychological determinance of marriage

Mirjana Pernar

Zavod za kliničku, zdravstvenu i organizacijsku psihologiju, KBC Rijeka

Priljeno: 1. 2. 2010.  
Prihvaćeno: 22. 4. 2010.

**Adresa za dopisivanje:**  
Mirjana Pernar, dipl. psih. prof.  
Zavod za kliničku, zdravstvenu i organizacijsku psihologiju, KBC Rijeka  
e-mail: mirjana.pernar@ri.t-com.hr

<http://hrcak.srce.hr/medicina>

**Sažetak.** Brak je osobno i pravno obvezivanje dvoje ljudi. Ceremonija vjenčanja ima puno simboličkih detalja koji su tradicionalno preuzeti iz prijašnjih generacija. Ti simbolički detalji su bijela haljina, veo, ceremonija, otac koji daje kćer... Obiteljski životni ciklusi pomažu nam u predočavanju bračnog i obiteljskog života tijekom vremena. Bračni odnos ima četiri faze: novopečeni brak, roditeljski brak, brak srednje dobi i brak starije dobi. U ranim fazama braka, svaki partner aktivno kreira bračnu ulogu koja se bazira na individualnim vrijednostima svakog od njih. Bračno se zadovoljstvo smanjuje nakon rođenja prvog djeteta, ali postoji velika šansa da se ono povisi nakon što djeca napuste roditeljski dom. Parovi koji su u braku srednje generacije nazivaju se generacija u sendviču. U kasnijem životu, muškarci postaju manje kompetitivni i više orijentirani na interpersonalne relacije, dok žene postaju više neovisne i asertivne. Umirovljenje najčešće znači manju ili veću promjenu u rutini i odgovornostima u domaćinstvu. Problem koji se u kasnijoj dobi pojavljuje vezan je uz stereotip, raširen kako među mladim tako i starijim ljudima, prema kojem su stariji ljudi smanjenih seksualnih interesa. Često se podrazumijeva da stariji ljudi nisu sposobni za seksualne odnose. Nije dokazano da se neki tip braka može opisati kao stabilniji od nekog drugog.

**Ključne riječi:** bračno zadovoljstvo i stabilnost, brak, bumerang djeca, patologija bračnog odnosa, sindrom praznog gnijezda

**Abstract.** Marriage is both personal and legal commitment between partners. The wedding ceremony has many symbolic details which are based on traditions from past generations. Those symbolic details are white dress, a veil, the processional and the father who is giving the bride away. Family life cycle is a good representation of marriage and family life across time. Marital relationship has four stages: newlywed marriage, parental marriage, mid-life marriage and later-life marriage. In the early stages of marriage, each couple actively creates marital roles based on their own individual values. Marital satisfaction diminishes when the first baby is born and there is a great chance that it raises again after children leave the parental home. Couples in the mid-life marriage are usually called the sandwich generation. In later life, man become less competitive and more relationship oriented while women become more independent and assertive. Retirements mostly mean a more or less dramatic change of household routines and responsibilities. Problems of retirement years may occur due to a stereotypes about what it means to become old and the most serious misconceptions about old age, a stereotype that share both young and old people, is that sexual interests are diminished as the years go by. It is often assumed that older man can no longer performed sexually. Although marital satisfaction refers to how a person describes and evaluates the quality of his or her marriage, there is no one type of marriage that can be describing more stable than others.

**Key words:** bumerang children, empty nest syndorma, marriage, marriage satisfaction and stability, pathology of marriage

## UVOD

Brak ima svoje socijalno i individualno značenje. **Socijalno značenje** odnosi se na viđenje braka kao institucije, tj. socijalne strukture koja osigurava održavanje kulturalnih potreba; to je sustav obaveza, prava i privilegija uloga koje su legalizirane civilnim ugovorom koji se može raskinuti ako se oko toga slažu obje strane. **Individualno značenje** ogleda se u intimnom povezivanju i obvezivanju na trajnost relacije s voljenom osobom<sup>1</sup>. Iako se ovakva pojašnjenja doimaju prilično jednoznačno, ipak je, iz praktičnih i teorijskih razloga, braku važno dati i sljedeće značenje.

Svaki se brak u stvari "sastoji" od dva braka: ženinog braka i muževog braka<sup>2</sup>. Norme spolnih uloga oblikuju brak tako da se žene smatra čuvarima relacija, što znači da su odgovorne da komunikacija među članovima jednostavno teče, da je obiteljska atmosfera podržavajuća i da su odnosi prisni. Za žene je izražavanje intimnih misli i osjećaja vrlo bitan segment braka, dok je za muškarce bitnije fizičko izražavanje intimnosti i brige, pa je tako, jednostavnim riječima rečeno, seksualni odnos čin u kojem će oni demonstrirati svoju ljubav, a dobar će ručak koji je pripremila žena smatrati simbolom brige.

Istraživanja pokazuju da je sve veći broj obitelji u suvremenom društvu koje ne slijede tradicionalni, gotovo stereotipni put: ulazak u brak – rađanje djece – prazno gnijezdo – umirovljenje – smrt. Procijenjeno je da će tek oko jedne trećine prvih brakova proći ove etape<sup>3-5</sup>. Gotovo jednako često susrest ćemo parove koji su prvi put u braku, kao i one kojima je to drugi brak<sup>6</sup>. Iako će se okvir ovog članka ograničiti na više-manje tradicionalni brak, važno je napomenuti da s jednakom pažnjom treba uviđati razine prioriteta, izvore zadovoljstva i izvore problema i kod sasvim normativnih i kod alternativnih oblika obitelji, kao što je to u situacijama homoseksualnih odnosa, samohranog majčinstva, izvanbračnog zajedništva i samčkog života.

## IZBOR BRAČNOG PARTNERA I RAZLOZI ULASKA U BRAK

Od svih potencijalnih partnera s kojima se ljudi susreću, veću šansu za razvoj trajnijih partnerskih

veza ili ulazak u brak imaju one osobe koje su fizički blizu jedna drugoj. Sama **fizička blizina** uvlači u odnos, dok udaljenost gotovo već u startu otpisuje relaciju.

Evolucijski determiniran moment, više karakterističan za muškarce nego za žene, jest zapravo instantno opažanje **fizičke privlačnosti** potencijalnog partnera te je stoga ovaj lako vidljiv atribut druge osobe sljedeći važan moment u (ne)odabiru partnera<sup>6</sup>.

Za žene je izražavanje intimnih misli i osjećaja vrlo bitan segment braka, dok je za muškarce bitnije fizičko izražavanje intimnosti i brige, pa je tako, jednostavnim riječima rečeno, seksualni odnos čin u kojem će oni demonstrirati svoju ljubav, a dobar će ručak koji je pripremila žena smatrati simbolom brige.

Za žene važnija činjenica leži u **spособnosti ekonomskog zarađivanja i ambicioznosti** muškarca.

Može se teoretski reći da nas može privući bilo kakva osoba. No, teorije **kompatibilnosti odnosa** dokazuju da se partneri, čak i oni za kratkotrajnije i neizvjesnije relacije, biraju na temelju sličnosti. One se ogledaju u sličnim stavovima, interesima, religioznim vjerovanjima, sličnosti percipiranja bračnih uloga. Važna područja koja hoće ili neće odrediti kompatibilnost bračnog odnosa je i odnos prema politici, ekologiji, pobačaju, postignućima na akademskoj razini i sl. Kako bi se realizirala kompatibilnost, ljudi češće (svjesno ili nesvjesno) biraju bračne partnere koji su im slični po dobi, naobrazbi, socijalnoj klasi.

Pri izboru bračnog partnera moguća je upotreba **filtra komplementarnosti**. Komplementarni par je onaj kojem je u cilju na neki način dopunjavati, "dovršavati" drugoga (tako će osoba koja voli dominirati nalaziti partnere koju su submisivniji i sl.)<sup>7</sup>.

Da bi se veza realizirala na dulje vrijeme, početna se privlačnost mora pretvoriti u trajnu privlačnost, mora doći do razvoja prisnosti, predanosti i povezanosti. Percepcija emocionalne zrelosti, emocionalne izražajnosti i samopoštovanja partnera može isto tako imati važnu ulogu u odlučivanju što je za eventualni budući brak manje ili više poželjno.

Sama odluka o sklapanju braka može biti potaknuta sasvim romantičnim razlozima, ali i potrebom za komunikacijom, društvom, davanjem zakonskih prava djeci. Nikako ne treba zaboraviti da i u današnje vrijeme, bez obzira na moderne stereotipe po kojima je biranje partnera u velikoj mjeri prepušteno uključenim osobama, ljudi nerijetko ulaze u brak ne obraćajući pažnju na stupanj koji je odnos s partnerom dosegnuo, iz potrebe za konformiranjem, zbog zadovoljavanja društvenih očekivanja, trudnoće ili pritiska roditelja<sup>7</sup>.

#### CEREMONIJA VJENČANJA

U tradicionalnim varijantama današnjih ceremonija vjenčanja svi elementi tog čina imaju pradavne korijene: boja haljine, cvijeće, prstenje, riža, svjedoci... Ceremonija vjenčanja javna je objava novog statusa koju simbolizira izgovoreno *da* na vjenčanju.

Ljubav, romantični izlasci i seksualna privlačnost spadaju u domenu privatnosti. No vjenčanje je javni čin koji ukazuje na stvaranje novih socijalnih veza, što je demonstrirano prisustvom svjedoka ili članova obitelji obaju partnera. Tim činom društvo podsjeća mladence na prava i obveze koji se dobivaju novim statusom. Tradicionalno gledajući, status žene se vjenčanjem puno više mijenja nego status muškarca, i to i u očima javnosti i zakonski. Običaji da otac doprati mladenku i preda je mladoženji te uzimanje muževa prezimena simbolizira prijenos vlasništva. U današnjim shvaćanjima braka, oba su partnera aktivna oko planiranja i financiranja vjenčanja. Često je i to da mladenka zadržava i svoje prezime. Suvremeni su muškarci puno spremniji obavljati kućanske poslove uz svoju ženu nego što su to bili njihovi očevi<sup>1</sup>.

#### POČETAK BRAKA

Ljudi moraju napraviti puno prilagodbi kada se vjenčaju i započnu zajednički život. Već smo spomenuli da svaki član bračnog para ima svoje vizije oko toga kako bi trebala izgledati uloga muža, a kako žene, ali u stvarnoj novonastaloj životnoj situaciji parovi moraju ponovno kreirati i preoblikovati fantazije koje su imali prije početka bračnog života. To se može uskladiti otvorenom komunikacijom u kojoj će biti rečeno što se očē-

kuje od druge strane u paru i u kojoj će se moći pregovarati oko toga kako bi se mogle prevladati neminovne različitosti koje mogu ugrožavati odnos. Zadatak mladog bračnog para je usklađivanje radnih i socijalnih obaveza s trenucima koji su odvojeni za zadovoljavanje seksualnih potreba. Uspostava nekog novog seta relacija s prijateljima i rodbinom s pozicije bračnog para također je jedan od neizostavnih momenata. Roditelji jednog i drugog člana para mogu pružiti puno podrške i biti izvor pozitivnih utjecaja na mladi bračni par, ali njihova prisutnost može biti i previše intruzivna. Problemi ove vrste najčešće se javljaju kada se roditelji opiru puštanju svog djeteta u samostalni, odrasli svijet te ga i nadalje tretiraju kao dijete. Prečesti kontakti i postavljanje intimnih pitanja mogu izazvati konflikte između odrasle, oženjene djece i njihovih roditelja. Roditelji ponekad imaju teškoće u prihvaćanju novih rituala i običaja svoje netom oženjene djece. Zahtijevanje da s oženjenom djecom provode dulje vrijeme može također otežavati odnose. Sve u svemu, nije neuobičajeno da mnogi mladi bračni parovi izvještavaju o porastu partnerskih problema ulaskom u novi način života. Istraživanja međutim pokazuju da se bez obzira na značajan porast nesuglasica u odnosu na vrijeme koje su u vezi proveli prije braka, ovaj period braka smatra najsretnijim i najbezbržnijim i da u doživljajima i sjećanjima ljudi to tako i ostaje u daljnjem životu.

#### RAZVOJ BRAČNOG ODNOSA NAKON ROĐENJA DJETETA

Prema istraživanju Glenna iz 1990.<sup>8</sup> nakon rođenja prvog djeteta dolazi do velike promjene uloga i odgovornosti, pa su u tom periodu žene puno nezadovoljnije bračnim odnosom od muškaraca. Rođenjem prvog djeteta dolazi do promjena u komunikaciji para koja je do tada bila usredotočena uglavnom na njih same. Moguće je da se članovi para jedan prema drugome odnose pretežno u okvirima uloge majke ili oca, pa čak jedni druge i nazivaju mama ili tata. Posebnu vrstu frustracije mogu predstavljati propali pokušaji zabave i kreiranja ugodnih intimnih i seksualnih doživljaja poput onih koji su postojali prije rođenja djeteta. Takve su situacije asocijativno bliske spoju koji je propao, što može bitno remetiti odnos.

Može se reći da su osjećaji i žena i muškaraca u ovoj fazi bračnog ciklusa jako pomiješani. Iako je vrlo vjerojatno da će se romantična intimnost u ovom periodu prorijediti ili izgubiti, čini se da bračni parovi dobivaju neki potpuno nov izvor emocionalne hrane. Osim toga, ljubav i intimnost može se izražavati i na neseksualan način<sup>9</sup>. Isto tako, ne zaboravimo da je roditeljstvo za većinu odraslih ljudi uvijek krajnji izvor smisla života<sup>10</sup>.

### BRAK SREDNJE GENERACIJE

Brak u srednjoj dobi ima svoje karakterističnosti. Zbog produljenog životnog vijeka, brak srednje generacije ne završava stadijem tzv. praznog gnijezda, tj. kada djeca napuste roditeljski dom, već bračna dinamika dobiva svoju drugu dimenziju<sup>10,11</sup>.

Za ovu je fazu bračnog života karakteristično to što se partneri nalaze u "škripcu" srednje generacije, kako to naziva Brody<sup>12,13</sup>; parovi su, naime, generacija u sendviču između potreba svoje adolescentne djece i potreba svojih ostarjelih roditelja<sup>7</sup>. Dinamiku ovih odnosa na svoj način doživljavaju sve tri generacije<sup>14,15</sup>. Za bračni par srednje generacije to konkretno znači da su dosta angažirani oko pomoći u traženju autonomije i identiteta svoje adolescentne djece, kao i oko skrbi za ostarjele roditelje. Kada zbog toga bračni par srednje odrasle dobi istovremeno, osim svojim potrebama, bude pritisnut potrebama starije i mlađe generacije, može doživjeti različite intenzitete distresa. Ovo može dovesti do jake frustracije, no dugoročno gledano uspjeh u sinkroniziranju sve tri razine potreba može biti izvor zadovoljstva i boljeg samovrednovanja. Zadovoljstvo proističe iz podsjećanja da je čovjek koristan i potreban<sup>16</sup>.

Izvor zadovoljstva bračnog para srednje dobi može biti i anticipiranje perioda kada će imati više vremena da se posvete jedno drugome, kada djeca napuste dom. To će im omogućiti doživljavanje osjećaja slobode i obnavljanja intimnosti. Odlazak djece iz roditeljskog doma može izazvati negativne osjećaje kao što su tuga, praznina, nispunjenost ili osamljenost. Ovaj učinak odlaska djece od kuće posebno se veže uz žene, te ga i stručno i laički nazivamo "sindromom praznog gnijezda". Osjećaji o kojima izvještavaju muškarci čija djeca napuste dom vezani su uz žaljenje što

nisu zauzeli aktivniju očinski ulogu u odgoju svoje djece. Najčešće su ovi dojmovi ipak prolazni. Percepcija praznog gnijezda drugačija je za roditelje koji su tijekom života bili angažirani i u profesionalnim ili društvenim ulogama.

Posebnu situaciju u braku srednje odrasle dobi predstavlja trenutak kada se već odrasla djeca ponovno vrate u roditeljski dom (tzv. "bumerang djeca"). Njihov povratak može vrlo negativno utjecati na bračno zadovoljstvo i na socijalne aktivnosti para. Izvor konflikata je potreba povratnika da bude tretiran kao odrasla osoba, pa se uloge i načini komuniciranja trebaju redefinirati. Razlozi povratka obično su ekonomske prirode, osjećaj osamljenosti, nespremnosti za samostalan život ili potreba da se preuzme briga za ostarjele roditelje.

Osjećaji roditelja čija se djeca vrate kući vrlo su pomiješani. Rastrgani su između potrebe da pomognu svojoj djeci i izgubljenog osjećaja nezavisnosti i slobode koji su osjetili njihovim svojedobnim odlaskom. Izgleda da se roditeljima puno teže prilagoditi na ovu situaciju nego djeci. Bračno zadovoljstvo je jače ako je *bumerang dijete* neovisnije te ako postoje ugodne zajedničke aktivnosti odrasle djece i roditelja. U ovim situacijama veći osjećaj nezadovoljstva imaju obrazovani očevi, dok majke s time lakše izlaze na kraj<sup>17</sup>. Češća je situacija da su povratnici sinovi<sup>18,19</sup>. U situaciji kada se sin vrati samohranj majci, vjerojatno je da će joj pružiti osjećaj sigurnosti i ugodnog društva.

### KARAKTERISTIKE BRAKA U STARIJOJ DOBI

Važnu promjenu u bračnom odnosu starije dobi čini odlazak u mirovinu. Tada se par mora adaptirati na novonastalu međuovisnost koja zahtijeva drugačiju dnevnu rutinu i podjelu odgovornosti. Umirovljenje znači i to da će par provoditi zajedno puno više vremena nego što je to bilo u ranijem periodu. Zabilježeno je da se veće promjene događaju muškarcima. Oni su manje okupirani osjećajem moći, postaju reflektivniji u odnosima prema sebi i drugima, više orijentirani na sadašnjost nego na budućnost<sup>20</sup>. Mnogi parovi u ovoj dobi izvještavaju o jakom osjećaju međusobne bliskosti, muškarci postaju ovisniji o svojim ženama, manje su kompetitivni i više traže druženja

unutar obitelji. Žene u ovoj dobi imaju više potreba za traženjem relacija i izvan uskog obiteljskog kruga. Usprkos stereotipima i brojnim svakodnevnim šalama na račun seksualne aktivnosti u starijoj dobi, istraživanja pokazuju da je ideja o tome da stariji ljudi nemaju seksualnih interesa, želja, fantazija i aktivnosti – pogrešna.

Karakteristika braka starije životne dobi je i period života bez bračnog druga nakon njegove smrti. Svaki udovac ili udovica ima različito vrijeme prilagodbe na ovakav način života. Postoji nekoliko

Posebnu situaciju u braku srednje odrasle dobi predstavlja trenutak kada se već odrasla djeca ponovno vrate u roditeljski dom (tzv. "bumerang djeca"). Njihov povratak može vrlo negativno utjecati na bračno zadovoljstvo i na socijalne aktivnosti para. Izvor konflikata je potreba povratnika da bude tretiran kao odrasla osoba, pa se uloge i načini komuniciranja trebaju redefinirati.

faza kroz koje se prolazi u ovom periodu života. To je *faza pripreme* u kojoj se, poznavajući zdravstvene tegobe, anticipira mogući gubitak supružnika, iako se gubitak može desiti sasvim iznenada. Osobe viših primanja i obrazovanja ipak se nešto bolje nose s udovištvom. Partneri koji su planirali i napravili neke promjene za vrijeme svog života s kojima su se pripremili za ovaj neminovni rastanak, bolje se prilagođavaju na udovištvo. Doduše, valja napomenuti da ne postoji nikakva vrsta pripreme koja bi mogla umanjiti emocionalnu bol izazvanu gubitkom dragog supružnika. Druga je *faza žalovanja* koja slijedi nakon smrti i u kojoj je važno da se na bilo koji način izražavaju emocije i druge tegobe koje su gubitkom partnera izazvane. Ako u ovoj fazi nema podržavajuće okoline, osoba može u njoj i zauvijek ostati. Treća je *faza adaptacije* u kojoj život dobiva neki drugi smisao i u kojoj se mogu pojaviti nove vrijednosti i stavovi.

#### BRAČNO (NE)ZADOVOLJSTVO I RAZVOD BRAKA

Nekoliko se istraživanja bavilo pitanjima bračne stabilnosti i zadovoljstva. Pokazalo se da nema nekog specifičnog tipa braka koji će garantirati sretan ili manje sretan odnos<sup>1</sup>. Mnogi parovi izvještavaju da su u stvari vrlo nezadovoljni, ali ipak

ostaju u braku mnogo godina. S druge strane, brakovi se razvrgavaju iz različitih razloga i u situacijama kada ih se doživljava zadovoljavajućima. U jednom istraživanju<sup>21</sup> ustanovljeno je da su bračni parovi u vremenski dugim, stabilnim brakovima osjećali zadovoljstvo sve dok su njihove potrebe bile zadovoljavane. Ono što održava zadovoljstvo i čini da ljubav i sreća traje je postojanje različitih interesa oba partnera te traženje različitih ispunjenja, kako u braku tako i u drugim odnosima i aktivnostima. Drugi pak autori ukazuju na to da je za sretan brak potrebna briga za partnera, davanje, iskrenost i smisao za humor.

Ostvarivanje seksualnih odnosa izvan braka potaknuto je često osjećajem odbojnosti i nezadovoljstva samim brakom. Drugi faktor je broj intimnih partnera prije braka, tako da će se povećanjem broja prebračnih seksualnih veza povećavati vjerojatnost realiziranja takvih tipova relacija i izvan braka. Takve su emocionalne potrebe veće kod muškaraca u prvih pet godina braka, a kod žena češće nakon 15 do 20 godina bračnog života<sup>22</sup>.

U relativno velikom broju slučajeva (postupno sve većem) dolazi do razvoda braka. Razvod braka je uvijek stresan događaj i dovodi do privremenih ili trajnih osobnih posljedica. Podaci istraživanja pokazuju da je zajednička odluka o prekidu braka rjeđa od situacije u kojoj jedan partner želi prekinuti brak. Žene ranije postaju nezadovoljne neuspješnim brakom nego muškarci, te su one te koje će prve doći tu razinu odnosa<sup>23</sup>. Kada postoje situacije da razvod ne žele oba partnera, neminovni su osjećaji odbačenosti, poniženja i bespomoćnosti jednog od partnera. Veći stres podnosi onaj partner koji želi izlaz iz braka u vrijeme donošenja odluke oko razvoda, a to vrijeme kod nekih traje mjesecima ili čak godinama. Istraživanja pokazuju da se teže podnosi razvod nakon pedesete godine života nego u mlađoj dobi, pa ljudi nakon razvoda nerijetko obole od tjelesnih ili psihičkih bolesti.

#### PATOLOGIJA BRAČNIH ODNOSA

U prethodnim je redcima opisan više-manje normativan psihološki razvojni put kojim prolaze bračni partneri tijekom života. Spomenuli smo i životne događaje koji na tom putu mogu provocirati određene količine distresa i kvariti kvalitetu

bračnih odnosa. No poseban tip bračnog odnosa je i onaj u kojem dominira patologija odnosa koja se manifestira obiteljskim nasiljem. Obiteljsko nasilje u koje mogu biti uključeni bračni partneri, njihova djeca i roditelji, može se manifestirati kao zanemarivanja te tjelesno, spolno i emocionalno nasilje. Nova istraživanja obiteljskog nasilja i zlostavljanja razlikuju nasilje od zlostavljanja te se isto tako razlikuje nasilje po trajanju, silini i namjeri. Pod obiteljskim se nasiljem podrazumijeva agresivna i zla namjera prema članu obitelji i/ili agresivan, nasilnički čin prema njemu te negativne posljedice u obliku ranjavanja, povređivanja ili smrti (zlostavljanje). Manifestacije emocionalnog zlostavljanja najčešće uključuju omalovažavanje, ucjenjivanje, ponižavanje i verbalno zlostavljanje. Istraživanja pokazuju da su u braku žene i muškarci podjednako često nasilnici. Žene su čak češći nasilnici od muževa, ali žene češće doživljavaju posljedice muževa nasilja. Ukratko – žene su češći nasilnici, a muševu češći zlostavljači.

Identificirana su četiri tipa partnerskog nasilja. Prvi je tip *situacijsko partnersko nasilje*. Kod ovog se tipa ne može pronaći potreba jednog od partnera da preuzme moć u dijadi. To se nasilje događa tijekom uobičajenih bračnih interakcija. Obično se ne pojačava tijekom vremena i ono podrazumijeva aktivnost oba partnera.

Drugi je tip *intimno teroriziranje*. Cilj ovakvog nasilja pokušaj je preuzimanja nadzora i moći nad partnerom. Za ovaj je oblik nasilja među partnerima karakteristično to da se vremenom pojačava i češće ga provode muškarci.

Treći tip partnerskog nasilja je *reaktivno nasilje* koje češće provode žene. Takvo je nasilje obično jasan znak da žena namjerava napustiti partnera. Razlikuje se i četvrti tip partnerskog nasilja, a to je *međusobno intimno teroriziranje* pri kojem oba partnera žele uspostaviti kontrolu i moć nad onim drugim.

Uzroci bračnog nasilja mogu se tražiti na razini pojedinca, na razini interpersonalnih odnosa, na razini lokalne zajednice te na društvenoj i kulturalnoj razini. Na ovom ćemo se mjestu ograničiti na uzrocima s razine pojedinca. Istraživanja pokazuju da postoje mnoge slične osobine kod muškaraca koji vrše nasilje u bračnim odnosima. Nabrojimo ih redom: nisko samopoštovanje, slaba samokontrola afekta i im-

pulsa, osjećaj nedostatka unutarnje kontrole, osjećaj da ih kontrolira okolina više nego oni sami, više su skloni osjećati negativne emocije kao što su tuga, strah, ljutnja, niža je razina tolerancije na frustraciju i skloniji su konzumiranju alkohola i droga. Budući da se mnogo češće analiziraju tipologije ličnosti muževa zlostavljača nego žena zlostavljača, dat ćemo kratak opis triju izdiferenciranih tipova. Prvi je tzv. *tipični obiteljski zlostavljač* koji se ponaša nasilnički samo unutar obitelji, a njegovo zlostavljanje uglavnom nije povezano s emocionalnim ili seksualnim zlostavljanjem. U svakodnevnim frustrativnim obiteljskim situacijama njegovo će nasilje lako doći do izražaja. Drugi je tip nasilnika tzv. *sociopatski nasilnik* za čije je reakcije tipično to da se pojavljuju ne samo u obitelji nego i u svim drugim socijalnim situacijama. Potrebe koje ovakav tip nasilničke ličnosti najčešće zadovoljava su potrebe za dominacijom i kontrolom partnerice intimnim teroriziranjem. Treći je tip tzv. *patološki nasilnik*. Potreba koju ovaj tip ličnosti zadovoljava putem intimnog teroriziranja je podređivanje partnerice s ciljem da je zadrži samo za sebe. Kod posljednjeg se tipa mogu pronaći i psihički poremećaji.

Iako je problem žena zlostavljača manje istraživan, ipak postoje neki podaci o njima. One su češće mlađe od trideset godine, odrastale su u nasilničkim obiteljima te su prije stupanja u partnerski ili bračni odnos već zlostavljale braću ili sestre, više su naobrazbe, češće boluju od posttraumatskog stresnog poremećaja, a to su i žene koje zlostavljaju muševu.

Važno je u praktičnom radu imati na umu da su motivi muškog i ženskog nasilja u biti isti, a to je kontrola partnera, osveta i zaštita samopoštovanja te da je društvo uglavnom tolerantnije spram nasilja koje nad muževima pokazuju žene nego obrnuto<sup>24</sup>.

## ZAKLJUČAK

Tijekom životnog ciklusa možemo pratiti razvojne promjene, kako na individualnom tako i na bračnom i obiteljskom planu. Postoji nekoliko kritičnih točki promjena bračnog i obiteljskog života, a to su rođenje djeteta i dobivanje roditeljske uloge, odlazak djece iz roditeljskog doma, ponekad i povratak odrasle djece u roditeljski dom, umirovljenje, dobivanje uloge bake i djeda te udovištvo.

Svaki od ovih perioda zahtijeva od bračnog para novu prilagodbu i redefiniranje uloga, očekivanja i odgovornosti. Ne postoji recept za sretan i stabilan bračni odnos, ali postoje brojni primjeri da je sretan i stabilan bračni odnos moguć.

#### LITERATURA

1. Bird G, Melville K. Families and Intimate Relationships. New York: McGraw-hill, Inc., 1994.
2. Bernard J. The future of marriage. New Haven, CT: Yale University Press, 1982.
3. Riley MW, Riley JW. Connections: Kin and cohort. In: Bengston VL, Achenbaum WA (eds). The changing contract across generations. New York: Adlione de Gruyter, 1993.
4. Castro-Martin T, Bumpass L. Recent trends and differentials in marital disruption. Demography 1989;26: 37-51.
5. Bumpass L, Sweet JA, Castro-Martin T. Changing patterns of remarriage. Journal of Marriage and the Family 1990;52:747-56.
6. Trivers R. Social evolution. Mento Park, CA: Benjamin Cummings, 1985.
7. Schaie KW, Willis SL. Psihologija odrasle dobi i starenja. Jastrebarsko: Naklada Slap, 2001.
8. Glenn N. Quantitative research on marital quality in the 1980s: A critical review. Journal of Marriage and Family 1990;52:818-31.
9. Cowan CP, Cowan PA. When partners become parents. New York: J. Wiley, 1992.
10. Gutmann DL. Parenthood: Key to the comparative psychology of the life cycle. In: Datan N, Ginsberg L (eds). Life span developmental psychology: Normative life crises. New York: Academic Press, 1975.
11. Huyck MH. Midlife parental imperatives. In: Kalish RA (eds). Midlife loss; coping strategies. Newbury Park, CA: Sage, 1989.
12. Brody EM. Parent care as a normative family stress. Gerontologist 1985;25:19-29.
13. Brody EM. Women in the middle: Their parent care years. New York: Springer, 1990.
14. Ryff C, Lee YH, Essex MJ, Schmutte PS. My children and me: Midlife evaluations of grown children and self. Psychology and Aging 1994;9:195-205.
15. Silverberg S, Steinberg L. Psychological wellbeing of parents with early adolescent children. Developmental psychology 1990;26:658-66.
16. Skolnik A. The intimate environment. Boston: little, Brown, 1978.
17. Aquilino WS, Supple KR. Parent-child relations and parents' satisfaction with living arrangements when adult children live at home. Journal of Marriage and Family 1991;53:13-27.
18. Gross J. More young single men hanging on to apron strings. The New York Times. 1991;A1:18.
19. Wilcox MD. Boomerang Kids. Kiplingers Personal Finance Magazine 1992;46:83-6.
20. Zube M. Changing behaviour and outlook of aging men and women. Family Relations 1982;31:147-56.
21. Broderik C. Adult sexual development. In: Wolman BB (ed.) Handbook of developmental psychology. Engelwood Cliffs. New York: Prentice-Hall, 1982.
22. Kelly JB. Divorce: The adult perspective. In: Wolman BB (ed.) Handbook of developmental psychology. Engelwood Cliffs. New York: Prentice-Hall, 1982.
23. Thurnher M, Britley C, Melichar J, Chiriboga D. Sociodemographic perspective on reasons for divorce. Journal of Divorce 1983;6:25-35.
24. Čudina Obradović M, Obradović J. Psihologija braka i obitelji. Zagreb: Golden marketing, 2006.